

18. Ternopil'ska, V.I. (2010). Vyznachennia kryteriiv sformovanosti profesiinoi kompetentnosti maibutnikh hirnychykh inzheneriv. [Determining the criteria for the professional competence of future mining engineers] *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedagogichni nauky*. Vyp. 31, 264 – 267. [in Ukrainian].

19. Semenova, A.V. (2009). Paradyhmalne modeliuвання u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Paradigmatic modeling in the professional training of future teachers]: monohrafiia. Odesa : Yurydychna literatura, 15–24. [in Ukrainian].

20. Tanska, V.V. (2006). Pidhotovka maibutnoho vchytelia biolohii do ekolohichnoi osvity starshoklasnykiv [Preparing future biology teachers for environmental education of high school students]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk:13.00.04 / Zhytomyr. derzh. un-t im. I.Franka. Zhytomyr, 20. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 30.07.2025 р.
Прийнято редакцією 30.08.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.

УДК 378.011.3-051:80|:005.336.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-162-172

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У НАУКОВИХ ПРАЦЯХ УКРАЇНСЬКИХ І ЗАРУБІЖНИХ УЧЕНИХ

Гоголь Максим Русланович

аспірант

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: max.gogol2014@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-0143-9314

У статті розглянуто проблему формування культурної компетентності майбутніх учителів-філологів у контексті сучасних вимог до професійної підготовки; розкрито сутність культурної компетентності як інтегративної якості особистості, що поєднує знання про національні та світові культурні надбання, уміння аналізувати мовно-літературні явища в історико-культурному контексті та здатність до міжкультурного діалогу; проаналізовано низку нормативних документів (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», державні стандарти тощо) та наукових праць українських (Н. Бібік, В. Білицька, Т. Борисова, Н. Головіна, І. Гриценко, Т. Зайка, І. Зязюн, С. Кондратенко, В. Кремь, О. Малихін, С. Сисоєва, Т. Шахрай та ін.) і зарубіжних (Ідов Сулаймон Аденї, Онїбучі Ннеамака Чіс, П. Ерлі, Сун Анг, А. Фліер, А. Шічінський, Чіма Абімбола Еден та ін.) учених, у яких обґрунтовано необхідність інтеграції культурологічного підходу в освіту, й у філологічну зокрема.

Ключові слова: культура, освіта, компетентнісний підхід, культурна компетентність, інкультурація, соціалізація, учитель-філолог.

Постановка проблеми. У сучасному світі динамічний розвиток усіх галузей суспільного життя демонструє визначальну роль навчання в становленні особистості, її адаптованості до викликів ХХІ століття: пандемії, війни, енергетичної, екологічної кризи, міграції тощо. Основою сучасних перетворень в освітній сфері є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної удосконалювати свої особистісні якості, відтворювати й розширювати свій життєвий досвід, накопичувати та створювати нові цінності. Основними завданнями цього процесу є формування культури особистості, виховання здатності до сприйняття творів мистецтва, реалізація потреби в культурному пізнанні й самопізнанні.

В умовах інтеграції України в світовий освітній простір актуальності набувають питання формування у молодого покоління життєво важливих компетентностей, активної соціалізації, підвищення рівня їх морального, культурного й духовного розвитку. Ці перетворення в освітній сфері пов'язані насамперед з переходом до культуротворчої функції освіти й педагогіки, які спрямовано на формування особистості як «людини культури».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз нормативних документів (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та ін.), наукових праць українських (І. Бех, О. Бігич, Р. Гуревич, Н. Кічук, С. Клепко, Т. Колодько, А. Коломієць, В. Курок, Н. Лазаренко, В. Луговий, С. Ніколаєва, О. Петров, О. Пометун, О. Савченко, В. Садова, Л. Тархан, Л. Чередниченко, Н. Щерба й ін.) і зарубіжних (Р. Бенедикт, Б. Блум, Дж. Брунер, М. Вебстер, Я. Гайда, К. Гірц та ін.) учених, засвідчує, що у їхніх наукових розвідках розкрито спектр проблем, пов'язаних із теорією та практикою компетентнісного підходу у вищій школі. Це дає підстави стверджувати, що реалізація в освітньому процесі ЗВО основних положень компетентнісного підходу уможливило всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця.

Методологічні засади дослідження культурної компетентності базуються на концепції органічного зв'язку між освітнім процесом і культурним розвитком (В. Болгаріна, Є. Бондаревська, С. Бондаренко,

Н. Гоголь, Н. Миропольська, В. Тушева та ін.), а також на філософських теоріях освіти (В. Білицька, В. Гриньова, Н. Головіна, Т. Заїка, І. Зязюн, В. Кремень, О. Рудницька, Т. Шахрай та ін.), які розглядають її як унікальний механізм особистісного становлення.

В аспекті нашого дослідження актуальності набувають напрями наукових досліджень українських учених у галузі мовно-літературної освіти. Зокрема, сучасні вчені розкрили особливості формування засадничих компетентностей майбутніх філологів на професійно зорієнтованих дисциплінах (Л. Головата, Г. Дідук-Ступ'як, В. Мельничайко, О. Петришина, М. Пігур, Л. Струганець), лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів (М. Остапенко), літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури (Л. Базиль, В. Коваль, О. Семенов), компетентнісний підхід у формуванні мовної особистості (М. Пентилюк), мовно-комунікативний аспект становлення вчителя-словесника (Т. Симоненко), формування культурної / загальнокультурної / культурологічної / лінгвокультурної / етнокультурної / міжкультурної / соціокультурної / крос-культурної компетентностей здобувачів освіти гуманітарних спеціальностей в освітньому середовищі ЗЗСО та ЗВО (В. Білицька, В. Гончарук, Л. Гончаренко, Н. Гречаник, С. Гриценко, М. Гулич, О. Жеманова, Т. Заїка, О. Квітка, Д. Коровій, Ю. Кузьменкова, О. Малихін, Т. Несвірська, О. Пальчикава, Л. Перетяга, І. Сафонова, С. Яблоков, С. Трояновська, Т. Яценко, Н. Юрійчук та ін.).

Водночас актуальним залишається питання теоретичного осмислення взаємозв'язку освіти та культури як чинників формування культурної компетентності особистості, висвітлене в чинних нормативних освітніх документах і наукових працях українських і зарубіжних учених.

Мета статті – розглянути проблему формування культурної компетентності майбутніх учителів-філологів, представлену в низці нормативних документів та наукових працях українських і зарубіжних учених.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний процес вищої школи зорієнтований на підготовку студентів до роботи в культурно різноманітному та глобалізованому світі, де культурну компетентність вважають основним складником професійної компетентності. Пріоритетність формування у майбутніх учителів-філологів культурної компетентності на різних її рівнях, у різних видах та формах відображено в нормативних освітніх документах, зокрема: законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті базової середньої освіти (2020) тощо.

Наприклад, у Законі України «Про освіту» культурна компетентність постає чи не однією з останніх в переліку тих, якими має оволодіти кожен здобувач освіти. Статті 6 «Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності» Закону України передбачає реалізацію головних засад державної політики України в освітній сфері – людиноцентризм, забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями, академічну доброчесність, гуманізм, демократизм, єдність навчання, виховання та розвитку, виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій тощо [20].

У «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» наголошується, що «без знання іноземних мов здобувачі освіти не зможуть набути достатніх мультикультурних компетентностей та навичок комунікації в міжнародному контексті», а тому серед завдань реалізації Стратегії є «створення умов для формування міжкультурної свідомості та компетентностей» [21].

Перелік компетентностей, якими повинен володіти вчитель закладу загальної середньої освіти, перегукується з попереднім і відрізняється відсутністю деяких з них. Зокрема, у чинному «Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти» (2024) окремі аспекти культурологічного підходу зафіксовані в описі трудових функцій, які вказують на важливість «формування в здобувачів освіти <...> поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови» [19, с. 6]; мовно-комунікативній та емоційно-етичній компетентностях, які орієнують на доцільність «використовувати в освітньому процесі мовний, мовленнєвий і культурний досвід здобувачів освіти, які належать до корінних народів або національних меншин України», «підтримувати комунікацію здобувачів освіти, <...> з увагою до міжкультурної взаємодії», розуміти «розмаїття й унікальність різних культур у суспільстві...» та «взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, враховуючи культурні й особистісні відмінності співрозмовників...» [19, с.19].

У чинному Державному стандарті базової середньої освіти (2020) та проекті Державного стандарту для профільної школи (2024) серед переліку ключових компетентностей важливе місце відводять *культурній компетентності*, що «передбачає наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу, шанобливого ставлення до культурних традицій українців, представників корінних народів і національних меншин, інших держав і народів; здатність розуміти і

цінувати творчі способи вираження та передачі ідей у різних культурах через різні види мистецтва та інші культурні форми; прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва» [8; 9]. Реалізація мети базової та профільної середньої освіти ґрунтується на ціннісних орієнтирах, що передбачає «формування в здобувачів освіти активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови» [8; 9].

Отже, у чинних нормативних документах акцентується на мотивації до вивчення української культурної спадщини, усвідомленому шанування національних традицій, що є основою для формування толерантного ставлення до культурного розмаїття світу. Таким чином, оновлений зміст культурної компетентності інтегрує патріотичне виховання, повагу до культурної ідентичності інших народів, а також орієнтацію на творче самовдосконалення засобами мистецької та культурної діяльності.

Наукове розуміння культури включає в себе знання про культуру, яке формується і розвивається у певній науковій теорії. Розуміння феномену культури неможливе без її творця – суб'єкта культури. У ролі суб'єкта може виступати як окрема людина, так і все людство. Своім корінням «наука про культуру» сягає епохи Просвітництва, оскільки саме в цей період розвиток культури починає усвідомлюватись як єдиний процес, що зумовлений історичною періодизацією та внутрішніми закономірностями. Варто підкреслити, що культура в усі часи розвитку людської цивілізації завжди виступала важливим фактором соціального розвитку, пронизувала всі напрямки людської життєдіяльності – від матеріального виробництва для забезпечення потреб для існування до найвеличніших виявів людської творчості.

У педагогічній енциклопедії зазначено, що культура – це «історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, виражений у типах і формах організації життя та діяльності людей, у їхніх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях» [13, с. 3]. Матеріальна та духовна культура знаходяться в органічній єдності, інтегруючись у певний єдиний тип культури, який є історично мінливим, але на кожному новому етапі свого розвитку успадковує найбільш цінне, створене попередньою культурою. Але культурна спадкоємність не відбувається автоматично, необхідна організація внутрішньо узгодженої системи виховання й освіти, побудованої на науковому дослідженні форм, методів, напрямків і механізмів розвитку особистості.

Сучасні наукові дослідження філософів, педагогів, психологів і культурологів акцентують на взаємозв'язку освіти та культури, розглядаючи освіту як соціальний інститут, який забезпечує інтеграцію молодого покоління у світовий культурний простір і сприяє творчому засвоєнню культурних надбань людства. Зокрема, українська дослідниця Т. Шахрай розглядає культуру та освіту як взаємопов'язані, однак сутнісно відмінні феномени. Учена окреслює спільні та відмінні риси цих понять, наголошуючи, що культура базується переважно на практичних знаннях і навичках, тоді як освіта ґрунтується на знаннях у поєднанні з розумінням. Вчена визначає культуру як механізм, що регламентує та спрямовує поведінку й життєдіяльність індивіда, водночас підкреслюючи роль людини як носія і транслятора культурного досвіду [28].

У педагогічній науці поняття «культура» трактується багатозначно. В українському педагогічному словнику С. Гончаренка культура – це сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються у результатах продуктивної діяльності [7, с. 182].

В аспекті нашого дослідження апелюємо до трактування поняття «культура», поданого В. Тушевою. Українська вчена запропонувала низку дефініцій, які розширюють розуміння сутності означеного поняття, як-от: «культура – це якісна визначеність явища, що дозволяє не тільки ідентифікувати і відрізнити його від інших, а й вказати на ступінь сформованості, розвиненості і відносної досконалості; культура – це ціннісна значущість будь-якого явища, що дозволяє розглядати його з точки зору включення у сукупність досягнень у галузях науки, освіти, мистецтва, способу життя; у цьому сенсі культура сама стає соціальною метацинністю, поєднуючи у собі цінності в їх культурно-історичному і національно-культурному контекстах; культура – це процес і механізм як збереження і трансляції цінностей, так і їх постійного породження і перетворення у галузі пізнання, спілкування і творчості; культура – це середовище соціально значущого зрощування людяності і простір вільного виникнення нових елементів творчого досвіду, його самоорганізації, саморозвитку і самооновлення» [24, с. 62]. Отже, культура є динамічним процесом, який забезпечує збереження, передачу та творче переосмислення цінностей у пізнанні, спілкуванні та мистецькій діяльності. Вона створює середовище для соціального розвитку, сприяючи народженню нових ідей, самоорганізації та постійному оновленню творчого досвіду. Таким чином, культура є основою гуманізації суспільства та рушійною силою його прогресу.

Різноманітні аспекти культури особистості нині репрезентовані поняттям «культурна компетентність». На думку Н. Бібік, розвиток культурної компетентності забезпечує здатність особистості до життя й ефективної взаємодії в міжкультурному соціумі, спираючись на національні й загальнолюдські духовні засади [1]. Відтак джерелом формування означеної компетентності виступає культурна спадщина

українського народу та всього людства в історичній ретроспективі, яка втілює систему універсальних норм і цінностей.

На основі усвідомлення поданих ученими дефініцій можна стверджувати, що культура охоплює різноманітні аспекти соціального буття, а важливим завданням культурологічного знання є дослідження взаємодії особистості з навколишнім світом крізь призму творення матеріальної та духовної культури. Тож культурні цінності формують ідеали людини, визначають її життєві орієнтири та впливають на світосприйняття, відображаючись у традиціях і нормах. Суб'єктом культури є особистість, яка творить, зберігає, поширює культурні цінності, а система освіти виступає своєрідним каналом передачі й творення соціокультурного досвіду людства.

Цінною для нашого дослідження є думка О. Коваль, якою вчена підкреслює, що культурна компетентність розкриває рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного та технологічного середовища; визначає її вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, коректно послуговуватися отриманими знаннями чи певною інформацією для прийняття рішень [13].

На переконання Н. Бондаренко, культурна компетентність є продуктом процесу інкультурації, оскільки дозволяє розпізнавати та коректно застосовувати на практиці знання про культурні засади, норми, традиції та цінності [3].

У вітчизняній науковій практиці існують різні підходи до формування культурної компетентності здобувачів вищої освіти в ЗВО. Одна з них полягає у поєднанні теоретичного вивчення культурних особливостей та практичного оволодіння інструментами міжкультурної комунікації. Зокрема, І. Зязюн обґрунтовує необхідність орієнтації змісту сучасної професійної підготовки на активне та творче засвоєння особистістю фундаментальних культурних цінностей, народних традицій, соціокультурних форм взаємодії та співробітництва. Він наголошує на важливості використання способів і методів мистецької діяльності, що базуються на поєднанні індивідуального та колективного культурного досвіду, а також на формуванні відповідного стилю професійної діяльності [11].

С. Сисоєва визначає освіту як соціокультурну систему, яка забезпечує передачу культурних норм, цінностей та ідей між поколіннями, сприяє розвитку людської індивідуальності та готує особистість до успішної адаптації в суспільстві, національному та полікультурному середовищі. Вона підкреслює, що культурологічна парадигма відіграє ключову роль у формуванні толерантної поведінки молоді в міжкультурному просторі та сприяє вихованню поваги до культурного розмаїття [23, с. 7].

Т. Іванова зазначає, що культурологічний підхід у професійній підготовці педагога вимагає інтеграції системи освіти, філософських і психологічних знань, а також міждисциплінарної співпраці професіоналів у різних галузях культури. Дослідниця вказує, що культурологічна підготовка майбутніх учителів передбачає не лише оволодіння знаннями, а й їхнє аксіологічне осмислення та реалізацію культурно значущих функцій у педагогічній діяльності [12, с. 26]. Вона підкреслює, що сучасний підхід до виховання базується на розгляді особистості вихованця як суб'єкта культури, здатного не лише сприймати, а й творити культурні цінності. Отже, основним завданням культурологічної підготовки педагогів є не просто засвоєння теоретичних знань, а формування вмінь передавати культурний досвід наступним поколінням.

Актуальності для нашого дослідження набуває науково-педагогічна модель, розроблена В. Кременем, у якій учений акцентує увагу на важливості формування у майбутніх учителів-філологів здатності до міжкультурного сприйняття крізь призму мовної-літературної освітньої галузі. Вона передбачає використання інтеграційних методів, які поєднують вивчення мови (української та іноземної) з аналізом культурних текстів, літератури (української та зарубіжної) із пізнанням культурних традицій різних епох України та світу. Це дозволяє здобувачам вищої краще розуміти культурні контексти, в яких функціонують мови, осягати культурно-історичні епохи, що представлені мистецькими напрямками, течіями тощо. Ця модель передбачає активну участь студентів у міжкультурних проєктах, стажуваннях, програмах обміну, що дає можливість сформувати практичні навички та здатність до адаптації в різноманітних культурних середовищах [16].

Поділяючи думки вчених, ми переконані, що в гуманітарному знанні соціалізація та інкультурація показують різні грані цілісного процесу становлення людини, чие існування з народження розвивається через «впровадження» в соціальне та культурне середовище. Процес засвоєння соціальних норм протікає набагато швидше, аніж опанування культурних цінностей, традицій і звичаїв. Відтак соціалізація має універсальну природу, тоді як інкультурація завжди пов'язана з певним культурним контекстом.

Культурну компетентність, на нашу думку, доцільно розглядати як таку, що забезпечує здатність людини самостійно осмислювати та свідомо застосовувати набутий комплекс знань, умінь і навичок у сфері соціокультурних, суспільних, інституційних і нормативно-ціннісних засад, що регулюють її поведінку. Особливо важливою ця компетентність є в умовах мобільної соціальної взаємодії, зокрема в полікодових комунікативних ситуаціях, що відбуваються різними мовами.

Розвиваючи культурну компетентність здобувачів освіти, необхідно пам'ятати: людина не може

охопити чи засвоїти всю національну культурну спадщину – її обсяг надто великий. Так само неможливо досконало вивчити історичний досвід свого народу чи традиції інших культур, хоча саме це становить основу культурної освіченості. Усе це є предметом знань, зазвичай, більш-менш вузьких фахівців.

Ми апелюємо до думки С. Гатальської, яка переконливо доводить, що культурологічне завдання сучасної вищої освіти «передбачає пізнання особливостей конкретно-історичних форм культури як справжньої таємниці унікальної загальності особистості, пізнання спрямувань розуму, що впливають із суті певної доби, тобто погляд на культуру під кутом зору розрізнення притаманного їй типу, духу доби, цивілізаційних відмінностей та діалогічних перспектив» [5, с. 30]. Отже, освіта та культура мають відповідати соціокультурним особливостям суспільства і формувати типових його представників.

Для наукових публікацій, присвячених питанням формування культурної компетентності особистості, характерна розмаїтість поглядів щодо трактування ученими цього поняття. Наприклад, Т. Заїка розглядає культурну компетентність у філософсько-культурному контексті й подає її у такому формулюванні: «Культурна компетентність – не про якийсь один з аспектів життя людини, а про її буття загалом як істоти розумної. Самореалізація індивіда напряму пов'язана з рівнем його культурної компетентності» [10].

Інші вчені, зокрема С. Кондратенко, інтерпретують означене поняття у більш широкому розумінні, зокрема крізь призму взаємовідносин особистості та суспільства: «Культурна компетентність – рівень адаптованості людини до культурного, комунікаційного, техногенного та іншого сучасного середовища, її вміння орієнтуватися у інформаційному потоці, правильно використовувати отриману інформацію для прийняття рішень <...> Культурна компетентність передбачає збалансованість між такими категоріями: знаннями і досвідом відповідно інших культур, особистостей, націй, поведінкою тощо; чуйністю, емпатією, здатністю поставити себе на місце інших і охопити їх почуття і потреби; упевненістю в собі, знанням власних сил, слабкостей і потреб, емоційною стабільністю» [15, с. 160].

У процесі формування культурної компетентності в здобувачів освіти варто виділити її міждисциплінарність та комплексність. Поділяємо думку Н. Головіної у тому, що культурна компетентність містить складники: компетентність стосовно інституціональних норм соціальної організації; компетентність щодо конвенціональних норм соціальної і культурної регуляції; повсякденна ерудитія в соціальних і гуманітарних сферах; компетентність стосовно короточасних, проте актуальних зразків соціальної престижності; рівень володіння мовами соціальної комунікації: природною розмовною (усною и письмовою), спеціальними та соціально-професійними мовами, мовами етикету і церемоніалу суспільства, політичною, релігійною, соціальною й етнографічною символікою, семантикою атрибутики престижності, соціального маркірування та ін. [6, с. 151].

Нам імпонує визначення, запропоноване Т. Борисовою, у якому культурну компетентність учнів вчена розуміє як «сукупність їх психологічних, інтелектуальних і діяльнісних якостей, зокрема: усвідомлення світової і національної культурної спадщини, традицій і найкращих шедеврів мистецтва і народної творчості; володіння навичками елементарного аналізу культурних і художніх явищ, об'єктів, зразків матеріальної і нематеріальної культури; вміння виражати емоції щодо творів мистецтва, культурних об'єктів, висловлювати естетичні, оцінні судження про їх якість; прагнення розширювати і поповнювати обсяг знань у сфері культури і мистецтва; наявність художньо-творчих інтересів у сфері художньої діяльності; активність у творчій праці; прагнення підвищувати власний культурний рівень через участь у культурно-дозвілєвій діяльності, відвідування культурно-мистецьких заходів, концертів, вистав» [6, с. 38].

На наше переконання, культурна компетентність є здатністю особистості критично осмислювати й оцінювати культурні досягнення як національного, так і світового рівня, орієнтуватися в духовно-культурному контексті сучасного суспільства, а також використовувати методи самовиховання, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях [17, с. 5]. Отже, у процесі виховання й самовиховання відбувається засвоєння індивідом основ культури як сфери духовного життя людей, що сприяє формуванню в особистості вмінь самостійно виробляти принципи своєї діяльності, поведінки, спілкування, орієнтуючись на найкращі зразки загальнолюдської та національної культури.

На зв'язок культури з професійною діяльністю вказує І. Кучерак. Дослідник стверджує, що, концентруючи в собі найкращі здобутки цивілізації, її матеріальні та духовні надбання та цінності, культура визначає величину розвитку самої людини – як індивідуальності, суб'єкта соціокультурного життя, фахівця в певній сфері знань. Водночас культура формує особливе середовище, в якому зростає людина як особистість, виявляються її інтереси і потреби, створюється певна ієрархія цінностей [18, с. 149]. У молодій людині особливе середовище, про яке пише автор, розглядаємо у закладі вищої освіти, де створюється певна ієрархія цінностей. Тут можна прослідкувати відповідний взаємозв'язок навчання та культури.

Чжоу Тінгін, дослідниця з Китаю, розглядаючи культурну компетентність як результат фахової підготовки вчителів музичного мистецтва, акцентує на її домінантності у підготовці вчителів мистецьких дисциплін, а тому припускає її одночасне позиціонування і як ключової, базової, і як предметно-фахової

компетентності [27].

Цінними у контексті взаємозв'язків культурної та інших компетентностей є дослідження українських учених В. Білицької, Т. Заїки, у яких ученими здійснено кореляцію етимологічно близьких понять «культурна», «загальнокультурна», «соціокультурна», «етнокультурна», «міжкультурна» та «крос-культурна компетентність». Прикметно, що культурну компетентність як рівень горизонтів сприйняття об'єктивної реальності вчені відносять до базових компетентностей особистості [2, с. 84; 10].

У нашому науковому дослідженні апелюємо до думки Н. Бібік, яка зазначає, що «культурна компетентність – здатність жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими духовними цінностями» [15, с. 69]. Таким чином, виховання передбачає опанування особистістю культурних цінностей як складової духовного життя, що допомагає їй самостійно виробляти норми поведінки, діяльності та спілкування, орієнтуючись на найвищі досягнення світової та вітчизняної культури: «Безперечно, рівень загальної культури суспільства визначається рівнем культури особистостей, які його утворюють, і навпаки. Тому для поступу українського суспільства потрібне набуття молоддю культурної компетентності» [14, с. 72]. Отже, культурна компетентність формується у процесі виховання, що спрямований на засвоєння загальнолюдських і національних цінностей, загальнолюдської та національної культур.

Аналіз низки державних документів, наукових праць українських учених із питань формування культурної компетентності особистості показав, що нині в науковому обігу використовуються різні назви на позначення культурної компетентності (загальнокультурна компетентність, загальнокультурна грамотність, культурна компетентність, соціокультурна компетентність тощо). Це дозволило нам висновкувати про те, що в основу означеного поняття покладена здатність до різноманітної творчої діяльності, використання набутих компетентностей у процесі соціальної комунікації, культура спілкування, культура пізнання тощо. Таким чином, культурна компетентність є інтегративною професійно-особистісною характеристикою, яка визначається сукупністю загальнокультурних і національно-культурних знань, умінь розпізнавати морально-духовні цінності, а також мотиваційно-світоглядні орієнтації як власної, так і інших культур. Вона передбачає здатність до національної самоідентифікації, міжкультурної інтеграції, рефлексивного осмислення культурних відмінностей та готовність до творчої діяльності в умовах культурного розмаїття.

У наукових працях зарубіжних дослідників поняття «культурна компетентність» вживається не лише в сфері освіти, а й у медицині, психології, соціології, юриспруденції та академічних дослідженнях. Означене поняття є похідним від культурної обізнаності та культурного сприйняття, широко використовують соціологи (П. Ерлі, Сун Анг та ін.), які використовують його для пояснення понять міжкультурної комунікації та під час залучення населення до участі в культурному житті. Зокрема, вчений Р. Бін поняття «культурна компетентність» трактує як поінформованість, оволодіння відповідними знаннями, навичками, вміннями та способами взаємодії, які необхідні представникам різних професій, організаціям і системам для ефективного спілкування у культурно-диверсифікованому суспільстві загалом і з представниками різних культур зокрема [29, с. 9]. Дотичним до означеного поняття є поняття «крос-культурне або міжкультурне навчання», яке дослідник розуміє як процес навчання і виховання, спрямований на формування культурної компетентності. Учений переконливо доводить, що саме крос-культурне навчання розвиває культурну компетентність, яка необхідна для досягнення цілей полікультурної освіти в Австралії.

На думку зарубіжних науковців, з-поміж ключових компетентностей, що розкривають взаємозумовленість лінгвістичних явищ та власне національно-культурних механізмів самоідентичності, є культурна компетентність. У ній виражений потенціал володіння рідною мовою, що враховує специфіку мовної ситуації загалом, особливості комунікативної взаємодії на рівні міжособистісного контакту представників різних етносів або регіонів.

У Рекомендаціях Ради Європи культурна компетентність (а саме «обізнаність у сфері культури та вміння творчо самовиражатись») означає «знання місцевого, державного та європейського культурного спадку та його місця у світі. Це включає основні знання видатних культурних праць, в тому числі популярної сучасної культури. Необхідно розуміти культурне та мовне різноманіття Європи та інших частин світу, бажання зберегти його та важливість естетичної факторів у повсякденному житті» [22].

Переконливим є твердження зарубіжного дослідника А. Флієра, який культурну компетентність розуміє як «загальносоціальну ерудованість людини в певному середовищі, суму правил, зразків, законів, звичаїв, заборон, етикетних настанов та інших регулятивів поведінки, вербальних і невербальних мов комунікування, систему загальноприйнятих символів, світоглядних підстав, ідеологічних і ціннісних орієнтацій, безпосередніх оцінок, соціальних і міфологічних ієрархій тощо» [25]. Отже, культурна компетентність є базовою життєвою компетентністю, яка розвивається упродовж людини життя і стає важливим компонентом професійної компетентності фахівця.

Дослідники Чіма Абімбола Іден з Університету Стратклаїда у Великій Британії, Онібучі Ннемака Чісом з Національного екзаменаційного центру Нігерії та Ідову Сулаймон Адені з Університету Ібадану в Нігерії досліджують проблему культурної компетентності в освітньому процесі, наголошуючи на залученості здобувачів освіти до ознайомлення із культурними особливостями життя країни, мову якої вивчають. Автори підкреслюють важливість інституційної підтримки культурної компетентності студентів, представників різних культур світу, що відображається в освітній політиці та навчальних програмах, вказують на потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для формування культурної компетентності засобами міжнародної академічної мобільності, використання цифрових ресурсів та онлайн-форумів для ведення міжкультурного діалогу [30]. Отже, формування культурної компетентності особистості, згідно з дослідженнями зарубіжних учених, ґрунтується на міждисциплінарному підході, який передбачає комплексне вивчення мовних явищ у контексті їхнього культурного середовища.

На підтвердження цієї тези звернемося до дослідження польського науковця А. Шічінського, який наголошує, що «культурні явища мають характер учіння. Це означає, що культура не передається внаслідок успадкування біологічних ознак, це відбувається в процесі навчання. Навчання в культурі може мати дві основні форми. Перша – це процес усвідомленого навчання, друга – процес навчання неусвідомленого» [31].

Учені розглядають культурну компетентність крізь освітню, психологічну, філософську, філологічну, лінгвістичну, історичну, соціологічну та мистецьку перспективи. Узагальнюючи думки вчених, наголошуємо, що формування культурної компетентності дозволяє майбутнім фахівцям підтримувати свою культурну самоідентифікацію, забезпечує здатність ефективно функціонувати у різних соціальних та професійних сферах, спираючись на набутий культурний досвід, сприяє балансу між особистісним світом та зовнішнім середовищем.

Комплексний аналіз наукових джерел дозволив визначити *культурну компетентність майбутнього вчителя-філолога* як інтегровану професійно-особистісну здатність особистості, спрямовану на набуття необхідної системи знань, розуміння національної та світової культурної спадщини, обізнаності у сфері мистецтва та мовно-літературної освітньої галузі, соціокультурних, суспільних і нормативно-ціннісних засад; розвиток практичних умінь щодо ведення міжкультурного діалогу та полікультурної комунікації; формування навичок аналізу та інтерпретації культурних і мовно-літературних явищ, умінь застосовувати культурологічні знання у педагогічній діяльності; виявлення шанобливого ставлення до національної культури та культурної різноманітності світу, прояв толерантності до представників української та інших культур.

Формування культурної компетентності дозволяє майбутнім фахівцям підтримувати свою культурну самоідентифікацію, забезпечує здатність ефективно функціонувати у різних соціальних та професійних сферах, спираючись на набутий культурний досвід, сприяє балансу між особистісним світом та зовнішнім культурним середовищем

Висновки. Тісний взаємозв'язок між освітою та культурою створює потужний механізм формування ціннісної системи особистості та ключових професійних якостей. Серед них особливе місце займає культурна компетентність, яку можна визначити як комплексну характеристику, що відображає обсяг засвоєних знань про різні аспекти культури, ступінь володіння практичними навичками їх застосування, сформованість ціннісних орієнтирів, готовність до культурно орієнтованої діяльності. Означене поняття інтегрує в собі когнітивний, діяльнісний та ціннісний компоненти, виступаючи показником успішності процесу культурної соціалізації особистості. Отже, компетентнісні засади формування культурної компетентності особистості, обґрунтовані українськими й зарубіжними дослідниками, можна пояснити міждисциплінарним підходом до вивчення мовно-літературних явищ із урахуванням специфіки певної культури.

У вітчизняній науковій практиці існують різні підходи до формування культурної компетентності здобувачів вищої освіти в ЗВО, що полягають у поєднанні теоретичного вивчення культурних особливостей та практичного оволодіння інструментами міжкультурної комунікації (І. Зязюн); формуванні толерантної поведінки молоді в міжкультурному просторі та вихованні поваги до культурного розмаїття (С. Сисоєва); підготовці педагогів, здатних передавати культурний досвід наступним поколінням (Т. Іванова); осмисленні й оцінюванні культурних досягнень як національного, так і світового рівня (О. Крутейко); формуванні в майбутніх учителів-філологів здатності до міжкультурного сприйняття світу крізь призму мовно-літературної освітньої галузі (Н. Бондаренко, В. Кремень, І. Кучерак та ін.). Аналіз наукових джерел із теми дослідження дозволив розглянути освіту як важливий механізм культуротворення, який виконує ключові функції, а саме: генерацію нових культурних цінностей, їх трансляцію між поколіннями, постійне оновлення культурного доробку, широке впровадження культурних надбань в освіту. Таким чином, освіта виступає основним каналом залучення особистості до культурного простору.

Поняття «культурна компетентність» розглянуто в наукових працях українських (Н. Бібік, В. Білицька, Н. Бондаренко, Т. Борисова, Н. Головіна, Т. Заїка, С. Кондратенко) і зарубіжних (Ідову

Сулаймон Адєнії, Онїбучї Ннеамака Чїсом, П. Ерлі, Сун Анг, А. Флієр, А. Шїчїнський, Чїма Абїмба Еден та їн.) учєних, якї акцентують на необхїдностї їнтеграції культурулогїчного пїдходу в освїту, ї фїлологїчну освїту зокрема. Відтак формування культуруної компетентностї дозволяє майбутнїм фахївцям пїдтримувати свою культуруну самоїдентифїкацію, забезпечує здатнїсть ефективно функціонувати у рїзних соціальних та професїйних сферах, спираючись на набутий культуруний досвїд. Комплексний аналіз наукових джерел дозволяє нам визначати культуруну компетентнїсть майбутнього вчителя-фїлолога як цїлісний процес становлення особистостї, спрямований на засвоєння культуруних знань, розвиток творчих умїнь ї здатностї до ефективної роботи в умовах мїжкультуруного середовища, яке постїйно еволюціонує.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в тому, щоб здїйснити структурно-компонентний аналіз культуруної компетентностї майбутнїх учителїв-фїлологїв, а саме: українуської мови ї лїтератури, англїйнукої мови ї зарубїжнуї лїтератури, що формується насамперед у процесї вивчення фахових дисциплїн. Виокремлення відповідних компонентїв уможливить а компонентнуї структури культуруної компетентностї майбутнього вчителя-фїлолога, що дозволить здїйснити діагностику сформованостї цїєї якостї та спроектувати можливостї пїдвищення її рївня пїд час проведення формувального експерименту наукового дослідження.

Список використаної літератури

1. Бїбїк Н. М. Компетентнїсний пїдхїд: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнїсний пїдхїд у сучаснїй освїтї: свїтовий досвїд та українуські перспективи: Бїбліотека з освїтнуїї полїтики / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–49.*
2. Бїлицька В. М. Порївняльний аналіз визначєння культуруної, загальнокультуруної, соціокультуруної, культурулогїчної, полїкультуруної та крос-культуруної компетентностї. *Науковї записки Тернопільнукого націонульного педагогїчного унїверситету їменї Володїмїра Гнатюка. Серїя: Педагогїка. Тернопіль : ТНПУ їм. В. Гнатюка, 2019. № 2. С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.19.2.10> (дата звернення: 01.07.2025).*
3. Бондарєнко Н. Культуруна компетентнїсть як проблема українуської лїнгводидактики. *Освїта XXI столїття: теорїя, практика, перспективи* : матерїали Першої мїжнародної наук.-практ. їнтернет-конф. 2019. С. 55–58.
4. Борисова Т. В. Формування культуруної компетентностї учнїв закладїв загальної середнюї освїти на уроках їнтегрованого курсу «Мистецтво». *Науковї записки. Серїя: Психолого-педагогїчні науки (Нїжинський державний унїверситет їменї Миколи Гоголя) / за заг. ред. В. В. Бурназової. Нїжин : НДУ їм. М. Гоголя, 2024. № 2. С. 34–43. URL: <https://lkr.ndu.edu.ua/index.php/nz/article/view/1146> (дата звернення: 01.07.2025).*
5. Гатальська С. М. Фїлософїя культури. Київ : Лїбїдь, 2005. 328 с.
6. Головина Н. Проблема формування культуруної компетентностї особистостї в контекстї реформування вищої школи. *Фїлософські обрїї*. 2015. С. 147–156. URL: <http://dspace.rnpu.edu.ua/handle/123456789/4770> (дата звернення: 01.07.2025).
7. Гончарєнко С. Українуський педагогїчний словник. Київ : Вид-во «Лїбїдь». 1997. 366 с.
8. Державний стандарт базової середнюї освїти, затверджений постановою Кабїнету Міністрїв України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti> (дата звернення: 01.07.2025).
9. Державний стандарт профїлюної середнюї освїти : проект. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2023/10/30/NO-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf> (дата звернення: 01.07.2025).
10. Заїка Т. Компетентнїсний пїдхїд у культуруфїлософському контекстї: особливостї термїнологїчних визначєнь. *Вїсник ХНУ їменї В. Н. Каразїна. Серїя: Фїлософїя. Фїлософські перипетїї*. 2020. Вип. 62. С. 193–204. 196 с. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/article/view/16243/15263> (дата звернення: 01.07.2025).
11. Зязюн І. А. Освітнїй простїр культури в педагогїчнїй теорїї. *Kstafcene zawodowe: pedagogika i psihologia = Професїйна освїта: педагогїка ї психологїя* : пол.-укр. журнал / за ред. Т. Левовицького, І. Вїльш, І. Зязюна, Н. Ничкало. Чєнхстохова; Київ, 2005. Вип. 7. С. 35–46.
12. Іванова Т. Культурулогїчна пїдготовка майбутнього вчителя : монографїя. Київ : ЦВП, 2005. 282 с.
13. Коваль О. Читати зараз: чи буде ухвалено в Україні націонульну програму пїдтримки читання? *Дзеркало тижня*. 2009. № 12. С. 15–18.
14. Компетентнїсний пїдхїд у сучаснїй освїтї: свїтовий досвїд та українуські перспективи: Бїбліотека з освїтнуїї полїтики : монографїя / Н. М. Бїбїк, Л. С. Ващєнко, О. І. Локшина та їн. ; пїд заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К. І. С., 2004. 112 с.
15. Кондратєнко С. К. Формування культуруної компетентностї у дїтєй молодшого шкїльнуого вїку з порушенням зору засобами образотворчого та музичного мистецтва. *Освїта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2019. Том 1 (15). С. 150–163. URL: <https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/18/14> (дата звернення: 01.07.2025).
16. Кремень В. О. Моделї мїжкультуруної комунїкації в педагогїчнїй практицї. Київ, 2010.
17. Крутенко О. Ф. Формування ключових компетентностєй учнїв загальноосвітнуого навчального закладу відповідно до вимог нових державних стандартїв. *Загальнокультуруна компетентнїсть* : наук.-метод. посїб. Черкаси: ЧОПОПП. 2014. 68 с.
18. Кучєрак І. В. Культурулогїчна парадигма вищої освїти: європейські стандарти розвитку. *Сучаснї їнформаційнї технологїї та їнноваційнї методики навчання у пїдготовцї фахївцїв: методологїя, теорїя, досвїд, проблеми* : зб. наук. пр. 2017. Вип. 48. С. 149–151.

19. Про затвердження професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти : наказ МОН України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 01.07.2025).
20. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.06.2025).
21. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.07.2025).
22. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя : рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 року. URL: <https://cutt.ly/oTBXsVu> (дата звернення: 01.07.2025).
23. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підруч. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
24. Тушева В. В. Культурологічні засади вищої мистецької освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 22 (27). Ч. 1. С. 62–68.
25. Федь В. А. Методологічні підходи до аналізу категорій «культуро творчість» та «культуротворче буття». *Мультиверсум. Філософський альманах*. Київ, 2008. Вип. 67. С. 89–98. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/38396667.pdf> (дата звернення: 01.07.2025).
26. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.07.2025).
27. Чжоу Тінтін. Культурна компетентність як результат фахової підготовки вчителів музичного мистецтва. *Молодь і ринок*. 2021. № 5–6. С. 191–192. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/239355/237750> (дата звернення: 01.07.2025).
28. Шахрай Т. Теоретичні основи культурного розвитку особистості майбутнього педагога. *Культурологічна складова професійного розвитку педагога* : зб. наук. праць / за ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. Київ – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 126 с.
29. Bean R. The Effectiveness Cross-Cultural Training in the Australian Context. Commonwealth of Australia, 2006. 249 p.
30. Chima Abimbola Eden, Onyebuchi Nneamaka Chisom, Idowu Sulaimon Adeniyi. Cultural competence in education: strategies for fostering inclusivity and diversity awareness. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*. 2024. Vol. 6, No. 3. P. 383–392. URL: <https://doi.org/10.51594/ijarss.v6i3.895> (дата звернення: 01.07.2025).
31. Siciński A. Styl życia, kultura, wybór. Warszawa : Wyd. IFiS PAN, 2002. S. 25–29.

THE ISSUE OF BUILDING FUTURE LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS' CULTURAL COMPETENCE IN UKRAINIAN AND FOREIGN SCHOLARS' SCIENTIFIC WORKS

Hohol Maksym

Post-graduate student

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *The article emphasises that the educational process of higher education is oriented towards training students to work in a culturally diverse and globalised world, where cultural competence has become a key component of professional competence. Nowadays, in Ukraine, the importance of building cultural competence, teachers' skills in intercultural communication, and understanding cultural differences is more relevant than ever, as globalisation brings new opportunities and challenges for education.*

Purpose. *The article considers the issue of building future language and literature teachers' cultural competence, presented in a number of regulatory documents and Ukrainian and foreign scholars' scientific works.*

Methods. *The defined purpose and objectives of the study involve the implementation of basic general scientific methods. The structural-functional method, within the context of comprehensive scientific and pedagogical ideas, made it possible to identify the elements aimed at building the future language and literature teachers' cultural competence. The essential methodological approach is the content analysis of relevant regulatory documents governing educational policies in Ukraine.*

Results. *Based on the analysis of scholars' scientific research (N. Bibik, N. Holovina, S. Sysoieva, V. Kremen, T. Shakhrai, etc.), the article proves that culture encompasses various aspects of social life, while the main task of the culturally-oriented approach is to study the interaction of the individual with the surrounding world through the prism of the material and spiritual culture creation. At the same time, education as a social institution ensures the integration of the younger generation into the global cultural space and promotes the creative assimilation of humanity's cultural achievements. After analysing a number of regulatory documents, it can be stated that they highlight a consistent drive to study Ukrainian cultural heritage and a conscious respect for national traditions as key elements to form the basis for the cultivation of tolerance for cultural global diversity. The article also demonstrates that there are various approaches to building higher education students' cultural competence in Ukrainian scientific practice. They include the combination of theoretical study of cultural characteristics and practical mastery of intercultural communication tools (I. Ziaziun); the formation of tolerant behaviour among young people in an intercultural space and the cultivation of respect for cultural diversity*

(S. Sysoieva); the training of teachers capable of passing on cultural experience to future generations (T. Ivanova); the understanding and evaluation of cultural achievements at both the national and global levels (O. Kruteiko); developing future language and literature teachers' ability to perceive the world interculturally through the prism of language and literary education (N. Bondarenko, V. Kremen, I. Kucherak, etc.).

The article considers the concept of "cultural competence", which is revealed in the scientific works of Ukrainian (N. Bibik, V. Bilytska, N. Bondarenko, T. Borysova, N. Holovina, T. Zaika, S. Kondratenko) and foreign (Idov Sulaimon Adenii, Onibuchi Nneamaka Chis, P. Erli, Sun Anh, A. Fliier, A. Shichynskyi, Chima Abimbola Iden, etc.) scholars. It has been proven that researchers justify the importance of integrating a cultural approach into education, and philological education in particular. The article emphasises that building cultural competence allows future specialists to maintain their cultural self-identity and ensures their ability to operate effectively in various social and professional spheres, based on their acquired cultural experience.

Originality. A comprehensive analysis of regulatory documents and Ukrainian and foreign scholars' scientific works has made it possible to define future language and literature teachers' cultural competence as an integrated professional and personal quality focused on helping higher education students get the knowledge they need with a deep understanding of national and world cultural heritage; awareness in the field of art, language and literary education; sociocultural, social, normative and value-based principles; practical skills that include the ability for intercultural dialogue and multicultural communication; skills in analysing and interpreting cultural, linguistic and literary phenomena, the ability to apply cultural knowledge in pedagogical practice; demonstration of respect for national culture and cultural global diversity, tolerance towards representatives of Ukrainian and other cultures.

Conclusion. The article shows that the main subject of culture is the individual who creates, preserves, and disseminates cultural values, while the education system acts as a channel for the transmission and creation of humanity's social and cultural experience. The close relationship between education and culture creates a powerful mechanism for the formation of an individual's value system and key professional qualities. Consequently, cultural competence occupies a special place among them, which can be defined as a complex characteristic that reflects an individual's knowledge about various aspects of culture, the degree of mastery of practical skills for their application, the formation of value orientations, and readiness for culturally oriented activities.

Key words: culture, education, competence-based approach, cultural competence, inculturation, socialisation, language and literature teacher.

References

1. Bibik, N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhd: refleksyivnyi analiz zastosuvannya [Competence-based approach: reflective analysis of implementation]. *Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvitoi polityky*. In O. V. Ovcharuk (Ed.). Kyiv: K.I.S., 47–49. [in Ukrainian].
2. Bilytska, V. M. (2019). Porivnialnyi analiz vyznachennia kulturnoi, zahalnokulturnoi, sotsiokulturnoi, kulturolohichnoi, polikulturnoi ta kros-kulturnoi kompetentnosti [The comparative analysis of the cultural, common-cultural, sociocultural, culturological, multicultural, crosscultural competencies definitions]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Pedahohika*, 2. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka, 77–86. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.19.2.10> [in Ukrainian].
3. Bondarenko, N. V. (2019). Kulturna kompetentnist yak problema ukraïnskoï linhvodydaktyky [Cultural competence as a problem of Ukrainian linguodidactics]. *Osvita XX stolittia: teoriia, praktyka, perspektyvy*. Kyiv : Feniks, 55–58. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722582> [in Ukrainian].
4. Borysova, T. V. (2024). Formuvannia kulturnoi kompetentnosti uchniv zakladiv zahalnoi serednoi osvity na urokakh intehrovanoï kursu «Mystetstvo» [Formation of cultural competence of students of general secondary education at the lessons of the art integrated course]. *Naukovi zapysky. Psykholoho-pedahohichni nauky*, 2. Nizhynskyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia. In V. V. Burnazova (Ed.). Nizhyn: NDU im. M. Hoholia, 34–43. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2024-PP-2-34-43> [in Ukrainian].
5. Hatal'ska, S. M. (2005). *Filosofia kultury* [Philosophy of Culture]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
6. Holovina, N. (2015). Problema formuvannia kulturnoi kompetentnosti osobystosti v konteksti reformuvannia vyshchoi shkoly [Problem of formation of cultural competence of the person in the higher education reform]. *Filosofski obrii*, 147–156. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4770> [in Ukrainian].
7. Honcharenko, S. (1997). *Ukraiïnskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Vyd. «Lybid». [in Ukrainian].
8. *Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity* [State standard for basic secondary education]. (2020). <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukraïnska-shkola-2/derzhavnyi-standart-bazovoi-serednoi-osviti> [in Ukrainian].
9. *Derzhavnyi standart profilnoi serednoi osvity. Proiekt*. [State Standard for Specialised Secondary Education. Draft.]. (2023). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennia/2023/10/30/HO-projekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf> [in Ukrainian].
10. Zaika, T. P. (2020). Kompetentnisnyi pidkhd u kulturofilosofskomu konteksti: osoblyvosti terminolohichnykh vyznachen [Competence approach in the cultural and philosophical context: Peculiarities of terminological definitions]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Filosofia. Filosofski perypetii*, 62, 193–204. <https://periodicals.karazin.ua/philosophy/article/view/16243/15263> [in Ukrainian].

11. Ziaziun, I. A. (2005). Osvitnii prostir kultury v pedahohichnii teorii [Educational space of culture in pedagogical theory]. *Kstafcene zawodowe: pedagogika i psihologia = Profesiina osvita: pedahohika i psykhohiia*, 7. In T. Levovytskoi, I. Vilsh, I. Ziaziuna, N. Nychkalo (Eds.). Cherkhstokhova ; Kyiv, 35–46. [in Ukrainian].
12. Ivanova, T. (2005). *Kulturolohichna pidhotovka maibutnoho vchytelia* [Cultural studies training for future teachers]. Kyiv : TsVP. [in Ukrainian].
13. Koval, O. (2009). Chy bude ukhvaleno v Ukraini natsionalnu prohramu pidtrymky chytannia? [Will Ukraine adopt a national programme to promote reading?]. *Dzerkalo tyzhnia*, 12, 15–18. [in Ukrainian].
14. Bibik, N. M., Vashchenko, L. S., Lokshyna, O. I., Ovcharuk, O. V., & Parashchenko, L. I. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky* [Competence-based approach in modern education: Global experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy]. In O. V. Ovcharuk (Ed.). Kyiv : K. I. S. [in Ukrainian].
15. Kondratenko, S. K. (2019). Formuvannia kulturnoi kompetentnosti u ditei molodshoho shkilnoho viku z porushenniam zoru zasobamy obrazotvorchoho ta muzychnoho mystetstva [Formation of cultural competence in young children with visual impairments through visual and musical arts.]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy*, 1(15), 150–163. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i15.18> [in Ukrainian].
16. Kremen, V. O. (2010). *Modeli mizhkulturnoi komunikatsii v pedahohichnii praktytsi* [Models of intercultural communication in pedagogical practice]. Kyiv. [in Ukrainian].
17. Krutenko, O. F. (2014). *Formuvannia kliuchovykh kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoho navchaloho zakladu vidpovidno do vymoh novykh derzhavnykh standartiv. Zahalnokulturna kompetentnist* [Formation of key competencies of students of general education institutions in accordance with the requirements of new state standards. General cultural competence]. Cherkasy: ChOIPOPP. [in Ukrainian].
18. Kucherak, I. V. (2017). Kulturolohichna paradyhma vyshchoi osvity: yevropeïski standarty rozvytku [The cultural paradigm of higher education: European standards of development]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problem*, 48. Kyiv-Vinnytsia : FOP Tarnashynskiy O. V., 149–151. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mitimpt_2017_48_38 [in Ukrainian].
19. *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu vchytelia zakladu zahalnoi serednoi osvity* [On the approval of the professional standard for teachers of general secondary education institutions]. (29.08.2024). Nakaz MON Ukrainy № 1225. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
20. *Pro osvitu* [On education]. (05.09.2017). Zakon Ukrainy № 2145-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
21. *Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022 – 2032 roky* [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032]. (23.02.2022). Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 286-r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
22. *Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia : Rekomendatsiia 2006/962/EU Yevropeïskoho Parlamentu ta Rady EU* [Recommendation 2006/962/EC of the European Parliament and of the Council (EU) on key competences for lifelong learning]. (18.12.2006). <https://cutt.ly/oTBXsBu> [in Ukrainian].
23. Sysoieva, S. O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti* [Fundamentals of pedagogical creativity]. Kyiv : Milenium. [in Ukrainian].
24. Tusheva, V. V. (2017). Kulturolohichni zasady vyshchoi mystetskoï osvity [Cultural foundations of higher art education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity*, 22(27). Part 1. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova, 62–68. [in Ukrainian].
25. Fed, V. A. (2008). Metodolohichni pidkhody do analizu katehorii “kulturotvorchist” ta “kulturotvorche buttia” [Methodological approaches to the analysis of the categories “culture creation” and “culture-creating existence”]. *Multyversum. Filosofskiy almanakh*, 67, 89–98. <https://core.ac.uk/download/pdf/38396667.pdf> [in Ukrainian].
26. *Pro vyshchu osvitu* [On higher education]. (01.07.2014) Zakon Ukrainy № 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
27. Tintin, Chzhou. (2021). Kulturna kompetentnist yak rezultat fakhovoi pidhotovky vchyteliv muzychnoho mystetstva [Cultural competence as a result of professional training of music teachers]. *Molod i rynek*, 5-6(191-192). <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.239355> [in Ukrainian].
28. Shakhrai, T. (2012). Teoretychni osnovy kulturnoho rozvytku osobystosti maibutnoho pedahoha [Theoretical foundations of future teachers’ cultural development]. *Kulturolohichna skladova profesiinoho rozvytku pedahoha*. In L. Khomych, L. Sultanovoi, T. Shakhrai (Eds.). Kyiv – Nizhyn : Vydavets PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].
29. Bean, R. (2006). The Effectiveness Cross-Cultural Training in the Australian Context. *Commonwealth of Australia*. [in English].
30. Eden, C. A., Chisom, O. N., & Adeniyi, I. S. (2024). Cultural competence in education: strategies for fostering inclusivity and diversity awareness. *International Journal of Applied Research in Social Sciences*, 6(3), 383–392. <https://doi.org/10.51594/ijarss.v6i3.895> [in English].
31. Siciñski, A. (2002). *Styl zycia, kultura, wybór* [Lifestyle, culture, choice]. Warszawa : Wyd. IFiS PAN, 2002. S. 25–29. [in Polish].

